

Парафія Святой Тройцы ў Росіцы у XX–XXI стст.

К.В. ЛАЎРЫНЕНКА

Разглядаецца гісторыя парафіі Святой Тройцы ў Росіцы у XX–XXI стст. адной з найбольш знаных сярод усіх парафій Рыма-каталіцкага Касцёла ў Беларусі. Парафія паўстала ў XVIII ст., калі быў пабудаваны першы драўляны касцёл. Новы каменны касцёл быў пабудаваны ў 1912 г. Найбольш трагічныя старонкі сваёй гісторыі парафія перажыла ў XX ст. Усе святары, якія служылі ў касцёле ў міжваенны перыяд, былі арыштаваны і расстраляны. У часе другой сусветнай вайны парафія адраділа сваю дзейнасць. Аднак у лютым 1943 г. пры правядзенні карнай акцыі касцёл быў пераўтвораны ў пункт сарціроўкі, а разам са сваёй паствай пакутніцкую смерць у агні прынялі святары-марыяне Антоні Ляшчэвіч і Юры Кашыра. У пасляваенны час мясцовыя вернікі спрабавалі вярнуць свой касцёл. Аднак адраджэнне парафіі адбылося толькі ў 1988 г. Зараз касцёл Святой Тройцы у Росіцы з’яўляецца санктуарыем у гонар марыянскіх пакутнікаў – святароў Антонія Ляшчэвіча і Юрыя Кашыры, куды прыбывае вялікая колькасць паломнікаў з Беларусі і замежжа.

Ключавыя словы: касцёл, ксёндз, пакутнік за веру, парафія Росіца, ксёндз Антоні Ляшчэвіч, ксёндз Юры Кашыра.

The history of the parish of Holy Trinity in Rositsa in XX–XXI centuries is discussed. It was one of the most famous of all the parishes of the Roman Catholic Church in Belarus. The parish originated in the XVIII century, when the first wooden church was built. A new stone church was built in 1912. The most tragic pages of its history, the parish has experienced in the XX century. All the priests who served in the temple during the interwar period were arrested and shot. During the World War II, the parish has revived its activities. However, in February 1943, during the punitive action, the church was converted to a sorting point. Mariana priests Anton Lyashchevich and Yuri Kashira together with their flock were martyred in the fire. After the war, local believers tried to regain their temple. However parish revival occurred only in 1988. Now the Church of Holy Trinity in Rositsa is the Sanctuary in honor of Mariana martyrs – priests Anthony Lyashchvich and Yuri Kashira, where a large number of pilgrims come from Belarus and abroad.

Keywords: church, priest, martyr for the faith, parish of Rositsa, priest Anton Lyashchevich, priest Yuri Kashira.

Невялікая вёска Росіца, якая знаходзіцца ў Верхнядзвінскім раёне Віцебскай вобласці на самай мяжы з Латвіяй, на сённяшні момант з’яўляецца адной з найбольш знаных сярод усіх парафій Рыма-каталіцкага Касцёла ў Беларусі. Яна з’яўляецца месцам, дзе асаблівым чынам ушаноўваецца памяць святароў-марыянаў – бласлаўёных ксяндза Антонія Ляшчэвіча і ксяндза Юрыя Кашыры, якія разам са сваёй паствай панеслі пакутніцкую смерць у лютым 1943 г. з рук нямецка-фашысцкіх захопнікаў. На працягу года ў Росіцу прыязджаюць паломнікі з усёй Беларусі і замежжа, а два разы на год у росіцкім касцёле адбываюцца шматлюдныя ўрачыстасці ў гонар пакутнікаў.

Мэта артыкула – разгледзець гісторыю парафіі Святой Тройцы ў Росіцы ў XX–XXI стст.

Матэрыялы і метады. Даследаванне пабудавана на выкарыстанні шырокага кола дакументаў Дзяржаўнага архіва Віцебскай вобласці і крыніцаў, выдадзеных Рыма-каталіцкім Касцёлам, а таксама навуковых публікацый, што дазволіла разгледзець гісторыю парафіі Святой Тройцы ў Росіцы ў XX–XXI стст.

Метадалагічную аснову публікацыі склалі прынцыпы гістарызму і аб’ектыўнасці. У даследаванні выкарыстоўваліся як агульнанавуковыя, так і спецыяльна-гістарычныя метады.

Першая каталіцкая святыня ў Росіцы, пра якую маюцца дакладныя звесткі, паўстала дзякуючы Мікалаю Лапацінскаму, берасцейскаму ваяводу, які ў 1753 г. набыў Росіцу разам з Сар’яй у Сапегаў. Перад сваёй смерцю ў 1778 г. ён фундаваў будаўніцтва касцёла. Далей пабудовай касцёла займаўся яго сын Тамаш-Ігнацы. Драўляны касцёл быў кансэкраваны ў 1792 г. у імя Святой Тройцы, Святога Юзафа і Сэрца Езуса родным братам Тамаша – суфраганам Камоіцкім і біскупам Трыпалітанскім Юзафам Лапацінскім. Дарэчы, пасля сваёй смерці ў 1803 г. ён быў пахаваны ў падмуркавых скляпеннях драўлянага касцёла.

З цягам часу драўляны касцёл не мог задаволіць патрэбы росіцкай парафіі, якая напрыканцы XIX ст. налічвала 6000 чалавек, а на пачатку XX ст. – у 1901 г. ужо 7382 [1, с. 197] і была найвялікшай у Віцебскай губерні. Дарэчы, пасля выдання ўказа аб верацярпімасці ў 1905–1908 гг. у Дрысенскім павеце Віцебскай губерні, на тэрыторыі якога знаходзілася Росіцкая парафія, у каталіцтва з праваслаўя перайшло 2393 чалавек, што складала 62,7 % ад усіх канвертытаў па губерні [2, с. 113–114].

14 чэрвеня 1905 г. Магілёўская Рыма-каталіцкая Духоўная Кансісторыя дала дазвол на пабудову новага росіцкага касцёла. У 1906 г. быў асвечаны закладны камень, і пробашч ксёндз Тодар Кулікоўскі (1874–1898–?) распачаў будаўніцтва новага каменнага касцёла, аднак у пачатку 1911 г. святар быў пераведзены ў парафію Ула. Яго наступнікам у 1911 г. стаў ксёндз Антоній Казлоўскі (1866–1894–?), аднак у верасні 1912 г. ксёндз Тодар Кулікоўскі вярнуўся ў Росіцу. Наступным пробашчам парафіі ў 1914 г. стаў ксёндз Юліян Бандзо (1863–1887–?).

20 снежня 1911 г. новы каменны касцёл у Росіцы быў кансэкраваны ў гонар Сэрца Езуса і святога Антонія Падуанскага. Ён быў пабудаваны побач са старым, драўляным, які неўзабаве быў разабраны. На той час, паводле дадзеных 1912 г., у парафіі налічвалася 8203 вернікі [3, с. 180], практычна не змянілася гэтая лічба і на 1917 г. – 8300 [4, с. 167].

Нялёгкае часы перажывала парафія пасля змены ўлады ў выніку рэвалюцыйных падзей 1917 г. У 1919 г. адміністратарам парафіі стаў ксёндз Пётр-Бярнарда Капуста (14.03.1886 ці 1891–1917–1.11.1937, ст. Мядзвежая Гара, Сандармох Карэльскай АССР), урадженец Дрысенскага павета [5, с. 209]. У той час, калі многія вернікі і святары лічылі сябе палякамі, ксёндз Капуста тлумачыў сваім парафіянам на беларускай мове, што яны не палякі, а каталікі беларусы [6, ф. 10061, оп. 1, д. 873, л. 17].

У 1927 г. парафію меўся візітаваць біскуп Баляслаў Слосканс, аднак улады затрымалі яго ў Полацку, не дазволіўшы ехаць далей, паколькі гэта была памежная зона. Для сустрэчы біскупа ўздоўж дарогі на працягу 7 вёрст вернікі выставілі больш за 2 тысячы бярозак і выткалі дыван на 2 вярсты. Пасля забароны ўладаў біскуп Слоскансу ехаць у Росіцу спатрэбіліся войскі, каб разagnaць вернікаў, якія сабраліся на сустрэчу з іерархам [6, ф. 10061, оп. 1, д. 873, л. 15].

У 1930 г. пробашчам касцёла ў Росіцы стаў ксёндз Эдвард Вайцяховіч (22.01.1884–1907–1935, Мінск, турма НКУС). 28 чэрвеня 1934 г. святар быў арыштаваны і 3 лютага 1935 г. асуджаны «асобай нарадай» пры НКУС за «антысавецкую контррэвалюцыйную дзейнасць» да вышэйшай меры пакарання і расстраляны [5, с. 77]. Прадбачыўшы свой арышт, ксёндз Вайцяховіч замураваў у сцяне сакрыстыі каштоўнае касцельнае начынне ды крыж. Праз сем гадоў ягоны схоў адшукалі ксяндзы марыяне і гэтая падзея стала вялікай радасцю ў Росіцы на святы Божага Нараджэння першага года вайны.

Пасля арышту святара росіцкая парафія афіцыйна спыніла сваё існаванне, аднак вернікі змагаліся за свой касцёл. У 1937 г. браты Блажэвіч збіралі сярод вернікаў подпісы за адкрыццё касцёла [6, ф. 10063, оп. 1, д. 62, л. 14]. Аднак ва ўмовах рэпрэсій і паўсюднага застрашвання праз некаторы час улады здолелі «зламаць» сумленне мясцовага насельніцтва – 7 сакавіка 1939 г. Аргкамітэт Прэзідыўма Вярхоўнага Савета БССР па Віцебскай вобласці разглядаў хадаўніцтва 900 грамадзянаў Росіцкага сельсавета (усяго на тэрыторыі сельсавета налічвалася 1119 чалавек), а таксама Прэзідыўма Росіцкага сельсавета і Дрысенскага РВК аб закрыцці Росіцкага касцёла, «які знаходзіўся ў безгаспадарчым стане з 1934 г.» Зразумела, што гэтае хадаўніцтва людзі падпісалі ў выніку пагрозаў. Паколькі была прынята пастанова перадаць касцёл пад «культурныя патрэбы», таму Дрысенскі РВК быў абавязаны яго адрамантаваць і прыстасаваць пад Дом культуры [6, ф. 1966, оп. 12, д. 3, л. 255]. У 1940 г. пры пераабсталяванні касцёла пад сельскі клуб з яго былі знятыя вежы. Сярод іншага ў гэтым клубе размяшчалася хата-чытальня, а сам ён функцыянаваў да канца чэрвеня 1941 г.

З пачаткам Вялікай Айчыннай вайны, хоць і абмежавана, стала магчымым частковае адраджэнне рэлігійнага жыцця ў росіцкай парафіі. Пасля працяглага перапынку 15 жніўня 1941 г. ксёндз Юзаф Гайлевіч, які прыехаў з Латвіі, цэлебраваў у росіцкім касцёле першую Імшу пасля доўгага перапынку. Таксама з другой паловы 1941 г. на тэрыторыі парафій Росіца і Сар'я некаторы час неслі душпастырскае служэнне ксёндз Баляслаў Грамза і ксёндз Лявон Лаўцэвіч.

Аднак паколькі вернікі жадалі мець у парафіі сталага душпастыра, яны запрасілі святароў з Друйскага кляштара марыянаў, дзе на той момант знаходзілася пяць ксяндзоў. (Марыяне – паточная назва Кангрэгацыі Беззаганнага Зачацця Найсвяцейшай Панны Марыі, манаскай супольнасці, заснаваная ў 1673 г. айцом Станіславам Папчыньскім у Польшчы, адноўленай і рэфармаванай у 1909 г. літоўскім святаром, затым біскупам Віленскім, бласлаўлёным Юрыем Матулевічам).

Кіраўніком рэлігійнай місіі быў прызначаны ксёндз Антоні Ляшчэвіч (30.09.1890–13.04.1914–17.02.1943). Гэта быў святар з вялікім жыццёвым і душпастырскім досведам. Нарадзіўся ён у Абрамаўшчыне, на тэрыторыі парафіі Войстам. Скончыў Духоўную семінарыю Магілеўскай архідыяцэзіі ў Пецябургу, дзе і атрымаў святарскія пасвячэнні. Пасля гэтага амаль 25 гадоў ён нёс душпастырскае служэнне на Далекім Усходзе – у Іркуцку, Чыце і Харбіне. У 1937 г. праз Токію і Рым вярнуўся ў Польшчу, дзе ў 1938 г. уступіў у Кангрэгацыю ксяндзоў марыянаў. У жніўні 1939 г. святар быў накіраваны ў Друйскі кляштар марыянаў, дзе яго і застала Другая сусветная вайна [7, с. 13–19].

Атрымаўшы прызначэнне кіраўніком місіі, ксёндз Ляшчэвіч выехаў за Дзвіну, каб распазнаць там магчымасць правядзення місіянерскай працы. Цэнтрам місіі быў абраны парафіяльны касцёл у Росіцы, які знаходзіўся прыкладна ў 30 кіламетраў на поўнач ад Друі. Разам са святаром для місійнай дзейнасці выехалі манахіні з Кангрэгацыі Служак Езуса ў Эўхарыстыі (так званыя эўхарысткі). Гэта былі Апалонія Пяткун, Альжбета Варонька, Марыя Ясінская, Юзэфа Лоўкіс, Альбіна Прытыцкая, Адэля Мароз, Кацярына Угарэнка, Ядвіга Трубіла, Ядвіга Віршута.

Напрыканцы кастрычніка ў парафіі адбыўся шматлюдны фэст на ўрачыстасць Хрыста Валадара Сусвету, на які ксёндз Антоні Ляшчэвіч запрасіў святароў з суседніх парафій. У лістападзе ксёндз Ляшчэвіч застаўся ў Росіцы на стала. У першай палове снежня да ксяндза Ляшчэвіча далучыліся іншыя марыяне: ксёндз Фэлікс Чачот, ксёндз Уладзіслаў Лашэўскі і клерык Генрык Тамашэўскі [8, s. 13]. Ксёндз Ляшчэвіч ездзіў па наваколлі, закладаў новыя пункты і засноўваў капліцы, дзе манахіні вучылі катэхізісу, а ў нядзелю прыезджаў святар, які цэлебраваў Імшу і ўдзяляў сакраменты. Апрача Росіцы, айцы марыяне праводзілі місіянерскую дзейнасць і ў навакольных парафіях, сярод іншага ў такіх населеных пунктах як Зашчырына, Замошша, Асвея, Баліны і іншыя. Пасля арышту пробашча ў Дрысе (цяпер Верхнядзвінск), ксёндз Ляшчэвіч пачаў даязджаць туды для выканання душпастырскіх абавязкаў нядзелю. Частка гэтых парафій знаходзілася ў зоне дзейнасці партызанаў (Асвея, Замошша), іншыя – акупантаў (Дрыса, Бігосава), аднак ксяндзу Ляшчэвічу, які актыўна праводзіў місіянерскую дзейнасць у наваколлі, перашкодаў не чынілі ні акупацыйныя ўлады, ні партызаны [7, s. 35]. Праз некалькі месяцаў у Росіцы адбыліся змены. Паколькі, апрача ксяндза Антонія Ляшчэвіча, іншае духавенства ведала толькі польскую мову, і ў выніку мела праблемы як з акупацыйнымі ўладамі, так і партызанамі, таму яны былі вымушаны пакінуць Росіцу. Ксёндз Лашэўскі выехаў у Зашчырына, каб выконваць там абавязкі пробашча. У чэрвені ксёндз Чачот, які дагэтуль займаўся рамонтам касцёла ў Росіцы і дапамагаў у душпастырскай працы, вярнуўся ў Друю. У чэрвені 1942 г. ксёндз Ляшчэвіч адаслаў у Друю клерыка Тамашэўскага, а 22 ліпеня, вяртаючыся ў Росіцу пасля некалькідзённага побыту ў Друі, забраў з сабой ксяндза Юрыя Кашыра МІС (4.04.1904–20.06.1935–18.02.1943). Ксёндз Юрый Кашыра нарадзіўся на тэрыторыі сучаснага Міёрскага раёна Віцебскай вобласці ў в. Аляксандраўка. У той жа дзень быў ахрышчаны ў праваслаўнай царкве ў в. Чэрэсы. У 1907 г. ягоная маці, чыя сям’я паходзіла з уніятаў, перайшла ў каталіцтва. 22 кастрычніка 1922 г. у каталіцтва перайшоў і сам Юрый. З 1924 г. ён быў звязаны з Друйскім кляштарам марыянаў, дзе скончыў гімназію і прайшоў навіцыят. У 1929 г. ён выехаў на вучобу ў Рым, адкуль вярнуўся ў 1931 г. у Вільню, дзе ў 1935 г. атрымаў святарскія пасвячэнні. Затым ксёндз Юрый Кашыра служыў у Вільні, Друі і Расне. Пасля распачацця Другой сусветнай вайны кароткі час знаходзіўся ў Польшчы, потым на Літве. У ліпені ксёндз Юрый Кашыра прыехаў у Друю [9, s. 13–20].

Выбар ксяндза Ляшчэвіча быў прадыктаваны не ў апошнюю чаргу тым, што ксёндз Юрый Кашыра добра ведаў беларускую і рускую мовы, што дапамагло абодвум святарам лягчэй праводзіць душпастырскую дзейнасць сярод мясцовага насельніцтва. У Росіцы ксёндз Кашыра працаваў на месцы, ксёндз Антоні Ляшчэвіч выязджаў для душпастырскай паслугі ў навакольныя пункты [9, s. 21].

Летам 1942 г. партызаны актывізавалі сваю дзейнасць у наваколлі. У снежні, перад святам Божага Нараджэння ксёндз Антоні Ляшчэвіч быў папярэджаны, што неўзабаве тут адбудзецца карная акцыя супраць партызанаў і мясцовага насельніцтва, якое іх падтрымлівала. У выніку ксяндзы выехалі ў Друю, дзе было вырашана, што святары і манахіні самі павінны вырашыць пытанне аб сваім далейшым знаходжанні на гэтай тэрыторыі – застацца вырашылі ўсе. На пачатку лютага 1943 г. чуткі аб планаванай карнай акцыі акупантаў у наваколлі сталі распаўсюджвацца з новай сілай. 14 лютага, у нядзелю, клерык Генрых Тамашэўскі выехаў у Дрысу, каб папярэдзіць ксяндза Ляшчэвіча аб небяспецы, просячы не вяртацца ў Росіцу. Але святар адказаў, што павінен вярнуцца, бо не можа пакінуць свайго сабрата ў святарстве, вернікаў, і самае галоўнае – Найсвяцейшы Сакрамэнт [10, с. 30].

Карная аперацыя нямецка-фашысцкіх захопінікаў супраць партызан Расонска-Асвейскай партызанскай зоны і цывільнага насельніцтва ў трохвугольніку Себеж – Асвея – Полацк пад назвай «Зімовае чараўніцтва» распачалася 14 лютага 1943 г. [11, с. 448]. 3 16 лютага у в. Росіца на працягу некалькіх дзён у касцёл сганялі жыхароў навакольных вёсак, праводзячы іх «сарціроўку». Маладых і моцных адпраўлялі ў канцлагеры, старых, саслабелых і малых дзяцей палілі жыўцом у хатах і стайнях. Валянціна Марцінкевіч успамінала: *«Мы тады жылі ў вёсцы Клагішы, за Ворзава... Пры нас гарэлі Крывасельцы, Бандзелі, Межсалы. Мой дзядзька казаў, што трэба пакідаць веску, бо тады ўжо засталася толькі наша вёска і яшчэ там далей адна. Мы і сабраліся адыходзіць у лес, у Латвію. Некаторыя засталіся, бо былі старыя і нямоглыя, а іхнія дзеці бацькоў таксама не пакідалі. Але мы паспелі падысці толькі да рэчкі, там была вёска Гейжанавы, як убачылі калоны ў белых маскхалатах. З сабакамі, нават танкі ззаду шлі. Яны нас абкружылі, сабралі і пагналі ў вёску Кулакова. Загналі нас у вялікі дом. Потым прыйшоў немец з перакладчыкам, які загадаў выходзіць па два чалавекі, “на допыт”. Але як хто ні пойдзе, ніхто не вяртаўся. Вечарам, амаль на захадзе, прыйшлі і па нас. Бачым, мужчын заганяюць у сарай, а жанчын з дзецьмі – у школу. Я якраз у тую школу ў першы клас хадзіла. У школе было поўна народу. Нас пасадзілі, мы і сядзелі на падлозе. Потым зноў прыйшоў немец з перакладчыкам, аб нечым доўга гаварылі і, нарэшце, паказалі на нашыя тры сям’і і загадалі выходзіць. Выйшлі мы з мамай і сястрой, майго дзядзькі жонка з дзіцём і наша суседка з двума дачкамі. Пасадзілі нас на сані. Мы ад’ехалі можа метраў з дваццаць, як успыхнула школа. Потым застрачылі кулямёты. Мы закрычалі, заплакалі голасна. Да нас падскочыў паліцай з плёткай і закрываў, што калі мы не супакоімся, то таксама апынемся ў тым полі. Але мы ўсю дарогу плакалі, толькі ціха, каб не было чутна. А нас прывезлі ў Бігосава, пагрузілі ў таварныя вагоны і навезлі ў Саласпілс» [12].*

Сям’я католікаў Ракіцкіх у росіцкім касцёле правяла двое сутак. На той час яны пражывалі ў в. Леснікова, за Сар’яй. Гаспадар дому перад вайной быў высланы ў Сібір, дзе і загінуў. Старэйшы сын Віктар, які на той час знаходзіўся ў партызанах, угаворваў маці сысці з малодшымі дзецьмі ў багну, каб выратавацца перад пагрозай. Аднак жанчына адмовілася, паколькі мела траіх малых дзяцей. *«Сядзелі мы ў хаце, і раптам наляцелі... Выгналі нас на снег паўраспанутых і пагналі якраз тым трактам, якім мы хадзілі ў росіцкі касцёл. Перад Сар’яй у в. Хаміно босымі нагамі гналі нас уброд праз рэчку. У в. Абухава пачалі сарціроўку. Каго направа, каго ўлева. Проста на вачах у пазасталых людзей, літаральна ў некалькіх кроках, спалілі групу з малымі дзецьмі. Мой маленькі брацік Алік, якому было чатыры годзікі, пачаў плакаць, бо хацеў дадому, быў галодны. Жанчынам дазволілі раскапаць бульбу ў бурце і напячы яе для дзяцей. У гэтай вёсцы мы і заначавалі. Раніцай нас прыгналі ў росіцкі касцёл, у якім ужо было шмат людзей»,* – так апісвае тыя падзеі Юлія Бабок. Паводле яе ўспамінаў, злева ад галоўнага алтара ў касцёле быў абраз Маці Божай, перад якім людзі плакалі і маліліся [13].

Увесь гэты час у росіцкім касцёле святары выконвалі душпастырскую паслугу – хрысцілі, спавядалі, вячалі, суцяшалі. Сярод тых, каго зганялі ў касцёл, было шмат праваслаўных, якія перад небяспекай смерці, каб мець магчымасць споведзі, прымалі каталіцтва [10, с. 33]. Карнікі прапанавалі святарам свабоду, але тыя не згадзіліся пакінуць вернікаў. Аднак з дазволу нямецкіх афіцэраў святары маглі свабодна заходзіць і выходзіць з касцёла, чым яны і карысталіся, стараючыся палегчыць стан людзей, якія знаходзіліся у святыні. Манахіні па просьбе святароў бесперапынна пяклі хлеб, прыносячы яго затым у касцёл, каб па меры магчымасці накарміць людзей. Для дзяцей знаходзілі малако [10, с. 33] Дарэчы, першапачаткова манахіні таксама былі запэртыя ў касцёле разам з іншымі вернікамі, але па просьбе святароў яны былі вызваленыя. Ксёндз Антоні Ляшчэвіч, які ведаў нямецкую

мову, прасіў нямецкіх афіцераў, каб манахінь адвезлі ў Друю. Пасля сканчэння карнай акцыі, афіцэр адвёз іх на санях да галоўнай дарогі, а потым на машыне ў Друю, дзе перадаў Генеральнай Маці Юзэфе Жук [10, с. 38].

17 лютага пакутніцкую смерць прыняў ксёндз Антоні Ляшчэвіч. Ён быў вывезены сярод адной з першых партый людзей на санях у бок Дзвіны, дзе затым усе былі спаленыя ў стайні [8, с. 14]. Па другой версіі, паводле сведчанняў Ганны Жураўлевай, якая разам з маці і малодшым братам 16 лютага апынуўся ў касцёле, ксёндз Антоні Ляшчэвіч быў расстраляны [10, с. 32]. 18 лютага загінуў ксёндз Юрый Кашыра. Яго забралі каля 10-й раніцы, загадаўшы сесці ў сані разам з іншымі. Афіцэры раілі святару ўзяць з сабой на ўсялякі выпадак трохі ежы, паколькі паводле іх словаў, яго павінны былі накіраваць у лагер [9, с. 42]. Аднак, выехаўшы на ўгорак, фурманкі з людзьмі павярнулі ўправа, а не бок чыгункі, а праз хвіліну выбухнуў агонь і запалала ўся хата, якая стаяла ў тым баку [10, с. 38]. У гэтай хаце, якая належала сям’і Хадзюк, ксёндз Кашыра быў спалены разам з групай каля 30 чалавек. Праз некаторы час мясцовыя жыхары пахавалі целы спаленых у падвале гэтай хаты [14, с. 29].

У выніку карнай акцыі ўся вёска была спалена, ацалеў толькі касцёл. Росіцкая парафія зноў спыніла сваё існаванне. Праз два тыдні пасля трагедыі некалькі сясцёр эўхарыстак, сярод якіх была Ядвіга Віршута, прыехалі ў Росіцу, каб паспрабаваць знайсці астанкі ксяндза Юрыя Кашыры. На месцы вогнішча, сярод іншых астанкаў людзей, яны ўбачылі руку ад локця, не кранутую агнём, у якой быў заціснуты ружанец [10, с. 38].

Пасля правядзення карнай акцыі, з 1943 г. росіцкі касцёл выкарыстоўваўся акупантамі пад канюшно. Адразу пасля вызвалення Беларусі некаторы час у касцёле жылі мясцовыя жыхары [15]. Затым да 1951 г. касцёл быў заняты «Райнарзерне». У 1956 г. будынак касцёла быў перададзены мясцоваму саўгасу «Росіца». Пачаўшы выкарыстоўваць касцёл пад склад збожжа, у далейшым кіраўніцтва саўгаса меркавала лепш прыстасаваць яго для гэтых мэтаў – пабудаваць тры ярусы, што паводле іх планаў, дазвалялі бы размясціць там да 2 ½ тыс. тон збожжа, а ў падвале пабудаваць электрастанцыю [6, ф. 4029, воп. 1, спр. 7, арк. 22].

Тым часам мясцовыя вернікі пачалі змаганне за вяртанне сваёй святыні. 30 жніўня 1956 г. на імя ўпаўнаважанага Савета ў справах рэлігійных культаў пры Віцебскім аблвыканкаме паступілі 3 групавыя заявы ад вернікаў Дрысенскага раёна з просьбамі аднавіць дзейнасць святыні ў в. Росіца, якія падпісалі 225 чалавек (в. Ворзава – 92, в. Крывасельцы – 83, в. Сандоры – 50). Ва ўсіх трох заявах падкрэслівалася, што вернікі просяць вярнуць ім касцёл як памяць аб забітых і замучаных гітлераўцамі людзей [6, ф. 4029, воп. 1, спр. 7, арк. 19–22].

12 верасня таго ж года ўпаўнаважаны выехаў у Росіцу, каб разабрацца на месцы з гэтай праблемай. Паводле ягонага меркавання, стан касцёла быў незадавальняючым: «Дах жалезны патрабуе рамонт. Рамы вокнаў і дзвярэй старыя, прагнілыя, шкла ў рамах няма. Унутры ніякага касцельнага начыння няма» [6, ф. 4029, воп. 1, спр. 7, арк. 22]. Таксама ўпаўнаважаны выявіў, хто арганізаваў збор подпісаў аб вяртанні касцёла – імі аказаліся Подзя Лаўрыновіч з в. Ворзава і Эдвард Мамай з в. Сандоры. Подзя Лаўрыновіч распавяла, што подпісы аб адкрыцці касцёла яна збірала па прапанове Марціяны Урбан з в. Росіца, а апошняя патлумачыла, што да яе з’явіўся невядомы мужчына і прасіў яе арганізаваць падачу заявы аб адкрыцці росіцкага касцёла, пры гэтым даўшы адрас, на які трэба накіраваць заяву. Пры гэтым мужчына нагадаў ёй, што калі ў аблвыканкаме ў просьбе вернікам адмовяць, то трэба арганізаваць хадайніцтва ў Маскву. Марціяна Урбан меркавала, што невядомы ёй мужчына з’яўляўся ксяндзом альбо арганістам з в. Пустыннікі Латвійскай ССР, у 10 км ад Росіцы [6, ф. 4029, воп. 1, спр. 7, арк. 23]. Таксама Подзя Лаўрыновіч і яе снаха распавялі, што восенню 1955 г. у Росіцу прыезджалі два ксяндзы, адзін з якіх служыў у в. Индра Латвійскай ССР. Яны прапаноўвалі вернікам распачаць хадайніцтва аб адкрыцці касцёла, але тады вернікі падпісваць заявы баяліся. Аднак ужо ў 1956 г. вернікі заявы падпісалі 15 жніўня 1956 г. на фэсце ў мястэчку Асулы ў Латвіі, якое знаходзілася ў 15 кіламетрах ад Росіцы, адзін ксёндз падчас казання паведаміў: «Нас, ксяндзоў, прыехала з месцаў пазбаўлення волі дзесяць чалавек і мы будзем дабівацца адкрыцця касцёлаў, у тым ліку росіцкага і дрысенскага» [6, ф. 4029, воп. 1, спр. 7, арк. 23]. Праз некалькі дзён у в. Росіца з’явіўся невядомы чалавек і праз Марціяну Урбан здолеў 22 жніўня арганізаваць збор подпісаў з 3-х вёсак аб адкрыцці росіцкага касцёла.

Упаўнаважаны з гэтага імкнуўся зрабіць вывады, што ініцыятыва збору подпісаў зыходзіць не ад вяскоўцаў: «Характэрным з'яўляецца тое, што былы касцёл знаходзіцца ў в. Росіца, але ніводнага подпісу ў заявах з гэтай вёскі няма. Гэта трэба патлумачыць тым, што ў в. Росіца маюцца партыйная і камсамольская арганізацыя, налічваецца 7 камуністаў і 17 камсамольцаў. Маецца хата-чытальня. У гэтай вёсцы жыве ізбач, якім зроблена 6 дакладаў на розныя тэмы, паказана 8 кінакарцін, 5 канцэртаў самадзейнасці, праводзіцца чытка газет у хаце-чытальні і г. д. А ў вв. Ворзава, Крывасельцы і Сандоры ... амаль ніякай палітыка-масавай работы не праводзіцца». Акрамя гэтага, з пункту гледжання ўпаўнаважанага, людзі, што падавалі подпісы, не заслугоўвалі аніякага даверу: «У Ворзаве ніхто ў партызанах не быў. Падчас акупацыі частка насельніцтва пайшла да немцаў у Бігосава, а частка ў паліцэйскія атрады. З раней асуджаных ужо вярнуліся дадому чатыры чалавекі, і яны падпісалі заявы. У в. Крывасельцы больш за ўсе жыве латышоў, якія прыехалі з Латвіі, частка з іх высланыя. У в. Сандоры карэнных жыхароў мала, большасць з іх прыехалі з іншых абласцей і рэспублік» [6, ф. 4029, воп. 2, спр. 7, арк. 23–24].

Пра заявы вернікаў і вынікі праверкі было заяўлена кіраўніцтву аблвыканкама і абкама партыі, якія палічылі немэтазгодным адкрыццё былога росіцкага касцёла [6, ф. 4029, воп. 1, спр. 22, арк. 18]. Таксама даючы справаздачу ў вышэйстаячыя інстанцыі аб разглядзе заяваў аб вяртанні вернікам касцёла, упаўнаважаны ссылаўся на адсутнасць абсалютна фармальных рэчаў: «“Дваццаткі” з ліку вернікаў і выканаўчага органа няма... Рамантаваць памяшканне былога касцёла ў в. Росіца вернікі не могуць, бо не маюць грашовых сродкаў і матэрыялаў. Матэрыяльна адказных за захаванне памяшкання і правядзенне рамонту не аказалася. Улічваючы вышэйпералічанае і прымаючы да ўвагі адсутнасць “дваццаткі” ў вернікаў былога Росіцкага касцёла, лічу са свайго боку немэтазгодным адкрыццё былога Росіцкага касцёла», – пісаў упаўнаважаны [6, ф. 4029, воп. 1, спр. 7, арк. 24–25].

21 верасня 1956 г. упаўнаважаны накіраваў вернікам адказ, што аблвыканкам разглядзеў заяву аб адкрыцці касцёла ў Росіцы і адмовіў ім у гэтым [6, ф. 4029, воп. 1, спр. 7, арк. 15]. Каб вокава захаваць законнасць, было адмоўлена нібыта ў сувязі з тым, што будынак у дрэнным стане, а жыхары не здолеюць яго адрамантаваць.

Але на гэтым справа не скончылася. 28 студзеня 1958 г. да ўпаўнаважанага на прыём прыехаў ксёндз Вінцэнтэ Варша (1892–1970), урадженец суседняй з Росіцай парафіяй Асвея, якая спыніла свае існаванне яшчэ ў 1930-я гг. У свой час, 6 красавіка 1950 г. святар быў арыштаваны ў парафіі Празарокі і асуджаны на 25 гадоў пазбаўлення волі паводле артыкулу 72-6 Крымінальнага кодэксу БССР. У 1954 г. ксёндз Варша быў вызвалены як інвалід. Вярнуўшыся ў Празарокі, святар распачаў намаганні аб рэгістрацыі яго ў парафіі, але згоды на гэта не атрымаў. У выніку ён быў вымушаны выехаць на Украіну, але і там рэгістрацыі ў якой-небудзь парафіі не атрымаў, пасля чаго вярнуўся ў Беларусь. Беспаспяхова святар спрабаваў атрымаць рэгістрацыю на святарскае служэнне ў некалькіх па чарзе парафіях, а не атрымаўшы яе, стаў святаром-місіянерам, праводзячы нелегальную душпастырскую дзейнасць на тэрыторыі Беларусі, Украіны і ў Сібіры [16, s. 619–621].

Да ўпаўнаважанага святар звярнуўся з просьбай аб згодзе на правядзенне службы каля касцёла. Ён таксама нагадаў, што ў росіцкім касцёле трэба ўшаноўваць памяць аб загінулых. Ксёндз Варш сказаў: «Нямецкія фашысты забілі ў Дрысенскім раёне шмат савецкіх людзей. Выявы гэтых, ні ў чым не павінных людзей трэба размясціць на сценах касцёла, і няхай людзі прыходзяць у Росіцу і шануюць памяць загінуўшых. Гэта будзе лепш, чым тое, што каталікі ходзяць маліцца ў Латвію». Аднак упаўнаважаны саслаўся на тое, што касцёл не дзейнічае, патрабуе вялікага капітальнага рамонту і загадаў святару неадкладна пакінуць межы Віцебскай вобласці, ахарактарызаваўшы яго ў справаздачы з прыёму як «хітруна» [6, ф. 4029, воп. 2, спр. 8, арк. 65–66]. Ажыўленне рэлігійнага жыцця ў Росіцы абсалютна не ўваходзіла ў планы ўладаў.

Тым часам, не маючы сваёй святыні, вернікі былой Росіцкай парафіі наведвалі касцёлы ў Латвіі. Таксама яны неаднаразова збіраліся на малітвы разам, без святара.

Увесь час ацалелы падчас карнай аперацыі 1943 г. вернікі Росіцкай парафіі захоўвалі памяць пра пакутніцкую смерць святароў-марыянаў і мясцовых жыхароў. Тыя, хто вярнуўся ў родныя мясціны з канцлагероў, упарадкавалі ўмоўную магілу загінуўшых і прыходзілі сюды на малітву. Аднак рэлігійны культ быў абсалютна непрымальным для мясцовых уладаў.

Толькі ў 1987 г. каля галоўнай дарогі ў Росіцы была ўсталявана табліца з надпісам, што ў часе вайны тут загінула 1428 мірных жыхароў – гэта афіцыйная лічба загінулых.

Дзякуючы зменам у грамадстве напрыканцы 1980-х гг. парафія у Росіцы зноў адрадзілася. У 1988 г. ксёндз Антоній Лось МІС (старэйшы) распачаў ў Росіцы душпастырскую дзейнасць. Ён жа, прыехаўшы сюды, упершыню адслужыў Імшу на месцы гібелі ахвяраў карнай экспедыцыі. Разам з ім была толькі сястра Ядвіга Віршута, еўхарыстка, сведка падзей лютага 1943 г. і шафёр.

Першапачаткова вернікі маліліся ў прыстасаваным падвале пад касцёлам. Даючы заключэнні аб стане касцёла 3 мая 1989 г. упаўнаважаны Савета пры Віцебскім аблвыканкаме адзначаў, што «характарызаваць яго аварыйным нельга, аднак на ягонае аднаўленне патрэбны значныя сродкі» [6, ф. 1439, воп. 3, спр. 125, арк. 5]. У 1991 г. парафіяне атрымалі дазвол на рамонт касцёла. Гэта патрабавала вялікіх высілкаў, тым больш, што ў будынку знаходзілася вялікая колькасць смецця.

29 мая 1992 г. парафія была зарэгістравана.

26 студзеня 1992 г. у Влацлаўку, у Польшчы быў распачаты беатыфікацыйны працэс пакутнікаў Другой сусветнай вайны – святароў, кансэкраваных асобаў і свецкіх, сярод якіх знаходзіліся і святары марыяне з Росіцы. У сувязі з гэтым у верасні 1992 г. у Росіцу прыбыў кананізацыйны трыбунал з мэтай візітацыі месцаў казни і магілаў спаленых святароў. У выніку на месцы стайні, дзе была спалена вялікая колькасць людзей, была ўпарадкавана тэрыторыя і ўстаноўлены вялізны драўляны крыж. Ва ўрачыстасць Усіх Святых у 1992 г. яго асвяціў ксёндз Антоні Лось МІС, прызначаны арцыбіскупскім дэлегатам да пашырэння культуры Пакутнікаў з Росіцы [14, с. 30].

13 чэрвеня 1999 г. у Варшаве, падчас свайго сёмага апостальскага візіту ў Польшчу, Папа Ян Павел II прылічыў да ліку бласлаўленых 108 пакутнікаў часоў Другой сусветнай вайны, сярод якіх знаходзіліся ксёндз Антоні Ляшчэвіч і ксёндз Юрый Кашыра. З таго часу штогод у Росіцы адбываюцца ўрачыстасці з нагоды гэтай падзеі, якія аднак, пераносяцца на жнівень.

У першую гадавіну гэтай падзеі 19 жніўня 2000 г. у Росіцы біскуп Віцебскі Уладзіслаў рэкансэкраваў касцёл Святой Троіцы.

Таксама кожны год вернікі збіраюцца на ўрачыстасці і напрыканцы лютага, у чарговую гадавіну смерці Росіцкіх пакутнікаў.

Пасля аднаўлення святыні тут служылі: да 16 верасня 2001 г. ксёндз Антоній Лось МІС (малодшы), з верасня 2001 г. да жніўня 2002 г. ксёндз Пётр Бярнацкі МІС, ад жніўня 2002 г. да жніўня 2005 г. ксёндз Пётр Срока МІС, ксёндз Вячаслаў Пялінак МІС, ад жніўня 2005 г. да верасня 2007 г. ксёндз Аляксандр Шамрыцкі МІС. Ад жніўня 2001 г. у Росіцу як вікарый служыў ксёндз Генрык Кулеша МІС, які затым ад жніўня 2005 г. да жніўня 2013 г. выконваў абавязкі пробашча. У жніўні 2013 г. пробашчам парафіі стаў ксёндз Чэслаў Курэчка МІС, які дагэтуль, з 1 верасня 2007 г. служыў тут у якасці вікарыя.

Менавіта ксёндз Чэслаў Курэчка МІС пераўтварыў тэрыторыю каля касцёла і на месцы пакутніцкай смерці Росіцкіх пакутнікаў у квітнеючы сад, пасадзіўшы тут вялікую колькасць кветак. У 2015 г. ксяндзу Чэславу Курэчку была прысуджана прэмія Прэзідэнта Беларусі Аляксандра Лукашэнкі «За духоўнае адраджэнне» – за важны ўнесак у захаванне міжканфесійнага міру і нацыянальнай згоды, а таксама за актыўны ўдзел у духоўна-асветніцкай дзейнасці Беларусі і прапаганду здаровага ладу жыцця [17].

Літаратура

1. Directorium divini officii et missarum pro archodioecesi Mohiloviensi nec non pro dioecesi Minscensi in annum Domini 1901. – Vilnae : Typis Juseph Zawadzski, 1900. – 268 s.
2. Канфесіі на Беларусі (к. ХУІІІ–ХХ стст.) / В.В. Грыгор’ева, У.М. Завальнюк, У.І. Навіцкі, А.М. Філатава ; навук. рэд. У.І. Навіцкі. – Мн. : ВП «Экаперспектыва», 1998. – 340 с.
3. Directorium divini officii et missarum pro archodioecesi Mohiloviensi nec non pro dioecesi Minscensi in annum Domini bissexstitem 1912. – С-Петербургская Губернская Типография. – 172 s.
4. Directorium divini officii et missarum pro archodioecesi Mohiloviensi nec non pro dioecesi Minscensi in annum Domini 1917. – Druk: Tow. Akc. Sztuki drukarskiej w Piotrogradzie. – 181 s.

5. Маракоў, Л. Рэпрэсаваныя каталіцкія духоўныя, кансэраваныя і свецкія асобы Беларусі 1917–1964 / Л. Маракоў. – Мн. : Смэтак, 2009. – 776 с.
6. Дзяржаўны архіў Віцебскай вобласці (ДаВв).
7. Bukowicz, Jan MIC, ks. Błogosławiony ksiądz Antoni Leszczewicz / Jan Bukowicz. – Włocławek : Wydawnictwo duszpasterstwa rolników, 2001. – 55 s.
8. Bukowicz, Jan MIC, ks. Świadkowie wiary. Marianie prześladowani przez hitlerizm i komunizm / Jan Bukowicz. – Warszawa : Wydawnictwo księży marianów, 2001. – 339 s.
9. Bukowicz, Jan MIC, ks. Błogosławiony ksiądz Jerzy Kaszyra / Jan Bukowicz. – Włocławek : Wydawnictwo duszpasterstwa rolników, 2001. – 55 s.
10. Пялінак, Вячаслаў МІС. Росіцкія мучанікі / Уклад., ад аўтара, паслясл. В. Пялінка. – Росіца : касцёл Св. Тройцы, 1999. – 48 с.
11. Зімовае чараўніцтва // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: у 6 т. / Рэдкал. : Г.П. Пашкоў (гал. рэд.) [і інш]. – Мн. : БелЭн, 1996. – Т. 3. Гімназіі – Кадэнцыя. – 527 с.
12. Інтэрв’ю з Валянцінай Баляславаўнай Марцінкевіч (Маслоўскай), 1934 г. н. Росіца, 4 жніўня 2012 г. і 16 лютага 2013 г.
13. Інтэрв’ю з Юліяй Бабок (Ракіцкай) 1931 г. н. Росіца, 16 лютага 2013 г.
14. Męczennicy Mariańscy z Rosicy beatyfikowani przez Papieża Jana Pawła II w Warszawie 13 czerwca 1999 roku / Jan Bukowicz. – Warszawa : Wydawnictwo księży marianów, 1999. – 32 s.
15. Інтэрв’ю з Ядзвігай Станіславаўнай Бараноўскай (Урбан), 1934 г. н. Росіца, 3 жніўня 2012 г.
16. Dzwonkowski, Roman SAC. Leksykon duchowieństwa polskiego represjonowanego w ZSRS 1939-1988 / Roman Dzwonkowski. – Lublin : Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2003. – 851 s.
17. Айцу Чэславу Курэчку прысуджана прэмія Прэзідэнта «За духоўнае адраджэнне» [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу : www.catholic.by. 31.12.2015. – Дата доступу : 01.06.2019.

Люблинский католический
университет Иоанна Павла II

Поступила в редакцию 27.05.2019